

УДК 376

Георгієва Н. М.

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА ЗМІНИ
В ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВОМУ РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ**

Емоції та почуття – це особливий вид психічних процесів і станів, пов'язаних з потребами та інтересами, мотивами діяльності, свого відношення до навколишньої дійсності (до людей, їх вчинків) та до самого себе.

Емоції та почуття залежать від точного та повного відображення дитиною світу. Чим ширше діти сприймають існуючий світ, тим багатше світ їх емоційного відображення. Звичайно, відсутність достатнього зору може вплинути на сферу чуттєвого пізнання та відображуючих психічних властивостей у дітей (сприйняття, уявлення, мислення) і тим самим звужити їх емоційну сферу, але не може змінити загальну структуру емоцій та почуттів. Всі види почуттів не виникають самі собою після народження дитини, вони формуються у процесі виховання. Головним змістом у виховання почуттів у дітей є відношення до людини, колективу та суспільства. Виховання здійснюється через відношення до природи, явищ природи, предметам, подіям у сім'ї, колективі та суспільстві. Дітей виховує все: природа, речі, вчинки людей, а найголовніше – їх відношення до праці, навчання.

Порушення зору змінює характер деяких потреб, видозмінює емоційність переживань та посилює або знижує степінь позитивних та негативних емоцій. Порушення зору змінює нормальну взаємодію індивіда з середовищем викликає негативну реакцію особистості, яка проявляється у вигляді больових реакцій – підвищення роздратування, неадекватність поведінки, байдужість до навколишнього, інертність. Крім реакції особистості патологічні порушення у сфері емоційного стану пояснюються і змінами співвідношення процесів вищої нервової діяльності (збудження та гальмування), котрі виникають при порушення зорових функцій. Однак, в процесі компенсації дефектів психічного розвитку, у дітей з порушенням зору патологічні зміни в емоційній сфері зникають. Слабозорі свідомо оволодівають та керують своїм настроєм.

Так, слабозорі школярі у галузі емоціональних станів від своїх зрячих однолітків суттєво не відрізняються. А в період усвідомлення свого дефекту (зазвичай у підлітковому віці), астеничний настрій та афективний стан зникає з часом при наявності сприятливих умов, правильного відношення оточуючих до людей з порушенням зору й, звичайно, при свідомій вольовій регуляції свого емоційного стану. У сучасному жорстокому суспільстві не достатньо створені умови для

адаптації слабоворих та сліпих, і розуміння і переживання свого дефекту в підлітковому віці, усвідомлення обмежень і проблем у житті викликає стійкі переживання, негативні настрої, напруження, які з часом розвиваються в афективні стани [2].

Сучасними дослідженнями тифлопсихологів доведено, що слабоворі більш вразливі та тривожні, ніж зрячі, мають занижену самооцінку.

У зв'язку з тим, що сліпі та слабоворі діти докладають дуже багато зусиль для того, щоб набути таких самих знань та досвіду, що і зрячі, вони вимушені значно більше напружувати психічну енергію, а це викликає у більшості з них різні емоційні реакції, відповідно до індивідуального типу нервової діяльності, сили втомлюваності та системи взаємостосунків з оточенням. Переважна більшість із них напружені, занепокоєні, заглиблюються в пасивність або фантазії. Адже у повсякденному житті вони зустрічаються з великою кількістю незнайомих предметів, які не можуть ідентифікувати і боятися їх. Це звужує поле діяльності дітей, впливає на розвиток творчої гри.

В новому колективі зрячих дитині з порушенням зору необхідно долати ряд комплексів: страх оточення і нових людей, невпевненість в собі. В цьому йому необхідна допомога, надати можливість побути лідером, наприклад, капітаном команди, ведучим літературної композиції, вікторини тощо.

Посмішка або нахил головою як засіб заохочення не завжди доступні дитині з порушенням зору. Краще покласти руку на плече або погладити його, але вербальна похвала також важлива, бо її чують інші діти. Відомо, що стиль спілкування впливає на особистість слабоворої дитини, її розвиток, психічне благополуччя. Сьогодні найчастіше у спілкуванні з дітьми переважають накази, вказівки, контроль і покарання. За такого типу спілкування дитина найчастіше буває слухняною, безініціативною або агресивною.

Для більшої ефективності проведення корекційної роботи зі слабоворими дітьми для зняття нервового напруження варто вилучити негативні настанови і замінити їх позитивними, не перевантажувати нервову систему дітей словесними методами впливу, вводити хвилинки релаксації, паузи-розминки, психогімнастичні вправи та ігри. Для фіксування емоційного стану дитини протягом дня створити спеціальну «Галювину настрою». Це допоможе з'ясувати емоційний стан дитини, її інтереси та бажання.

Позитивний вплив на дітей мають ігри-заняття та ігри-казки. Основним принципом роботи з дітьми з вадами зору є те, що вони безпосередньо, повно проживають процес. Вони є справжніми героями тієї чи іншої казки, оповідання, вірша.

Соціально-педагогічний супровід, що включає допомогу і підтримку, припускає не вирішення проблеми за дітей, а стимулювання їх самостійності у вирішенні виникаючих проблем. У дітей розвивається

довільна увага, пам'ять, мислення. Але найголовніше, дитина набуває успішного досвіду в розв'язанні проблемних ситуацій, а це робить її впевненішою, здатною й надалі долати життєві труднощі. Ігри сприяють розвитку ініціативності, незалежності в спілкуванні, критичності, морально-вольових рис.

У дітей формуються вміння справедливо розв'язувати конфліктні ситуації, налагоджувати товариські стосунки. Доцільно доручати малюкам відтворювати поведінку протилежну їх реальній поведінці. Діти аналізують, розмірковують і роблять самостійно висновки. Такі заняття сприяють вихованню позитивних емоцій, позитивних взаємин, а також формують навички самооцінки та оцінки дій товаришів. Діти вчаться розуміти особистісні якості товаришів, впізнавати їх за описом рис характеру.

Щоб надолужити прогалини в емоційному розвитку та розвитку комунікативних здібностей слабозорих дітей, є ігри, спрямовані на формування в дітей здатності розуміти свої емоції та емоційні стани інших людей. Ці ігри також сприяють розвитку комунікативних здібностей, вчать дітей вибирати оптимальну поведінкову реакцію в конфліктних ситуаціях, виховують доброзичливе ставлення до навколишніх.

Вміння керувати своїм емоційним станом і вміння спілкуватись найкраще формуються в процесі дитячої колективної творчості. Вона породжує особливу емоційну атмосферу, що сприятливо впливає на психіку, учить враховувати інтереси однолітків, підпорядковувати свою поведінку загальним правилам.

З цією метою пропонуються ігри, вправи, колективне складання казок, малювання та вправи з психогімнастики на розвиток емоційної сфери, вербальних та невербальних засобів вираження емоцій, наприклад, «Дзеркало», «Зображення почуттів», «Маска» [3].

Великого значення слід приділяти навчанню дітей співчувати, співпереживати. Діти вчаться позбуватися негативних емоцій, виконуючи етюди : «На сусіда подивись і йому ти посміхнись», «Компліменти», «Загадай бажання» [3].

З використанням «Гаялини настрою» діти знайомляться з основними емоціями. Прагнуть усвідомлювати та розрізняти свої емоції. Ігри, вправи та етюди сприяють формуванню вміння краще розуміти емоції інших людей, розвитку здатності виражати емоції вербально й невербально, зміцнюють впевненість у собі.

Під час релаксаційних вправ учні навчаються окремих прийомів регуляції й саморегуляції. Вдосконалюються способи спілкування : з'являється досвід співчувати, співпереживати, слухати й розуміти інших.

Діти частіше рахуються з інтересами однолітків, намагаються підпорядкувати свою поведінку загальним правилам, прагнуть встановлювати контакти.

Малята адекватно реагують на різні життєві ситуації, можуть стримувати негативні емоції, намагаються співвідносити характер емоційної поведінки з її наслідками для тих, хто поряд.

Слабозорі діти активно спілкуються, знають правила взаємодії з дорослими й однолітками.

Психогімнастичні завдання побудовані на імітації певних почуттів та емоційних станів людини, відтворенні дітьми дій та вчинків уявних героїв. Оволодіння виразними рухами дає можливість слабозорим учням адекватніше спілкуватися, тонше розуміти почуття інших; створює умови для формування емоційної сфери в дітей: виховання емоцій та вищих почуттів.

У процесі оволодіння технікою виразних рухів діти вчаться розпізнавати відповідні почуття й емоційні стани оточуючих, називають їх словами і адекватно реагують на них. Розвиток емоційного словника, вміння усвідомити й висловити свої переживання запобігає виникненню в дітей емоційних проблем, нервового напруження.

У спеціальних етюдах та іграх діти тренують свою увагу, пам'ять, спостережливість, витримку, а також оволодівають моторним компонентом відповідних психічних станів (увага, зосередженість, розслабленість, гнів, страх). Можливість граючи, уявно пережити ці стани, робить їх більш контрольованими, більш залежними від волі дитини.

Один із провідних механізмів впливу психогімнастики на розвиток емоційно-особистісної сфери слабозорих школярів ґрунтується на психотерапевтичній ролі гри та мистецтва. Відображаючи свої емоційні переживання через дії, розповіді та малюнки, вони звільняються від психотравмуючої дії емоційних переживань (агресивності, сором'язливості, замкненості).

Для забезпечення емоційної рівноваги дітей з порушенням зору пам'ятайте, що теплі емоційні взаємини, довірчий контакт із дорослими сприяє емоційній рівновазі дітей.

Література:

- 1. Литвак А. Г.** Очерки психологии слепых и слабовидящих / А. Г. Литвак. – Ленинград, 1972.
- 2. Ермаков В. П.** Развитие, обучение и воспитание детей с нарушением зрения / В. П. Ермаков, Г. А. Якунин. – М., 1990.
- 3. Психологічні заняття з дошкільнятами** / упоряд. Т. Червонна. – К. : Шк. світ, 2008.
- 4. Синьова Є. П.** Особливості розвитку та функціонування емоційно-почуттєвої сфери при глибоких порушеннях зору / Є. П. Синьова // Зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – вип. 7.
- 5. Лютова Е. К.** Тренинг общения с ребенком / Е. К. Лютова, Г. Б. Моница. – СПб. : Издательство «Речь» ; ТЦ Сфера, 2001.

Георгієва Н. М. Соціально-психологічна адаптація та зміни в емоційно-почуттєвому розвитку молодших школярів з порушенням зору.

Порушення зору впливає на емоційний стан дитини. Соціально-педагогічний супровід припускає не вирішення проблеми за дітей, а стимулювання їх самостійності у вирішенні виникаючих проблем.

Ключові слова: емоції, почуття, психічне благополуччя, афективні стани, психогімнастика.

Георгиева Н. Н. Социально-психологическая адаптация и изменения в эмоционально-чувственном развитии младших школьников с нарушением зрения.

Нарушение зрения влияет на эмоциональное состояние ребенка. Социально-педагогическое сопровождение допускает не решение проблемы за детей, а стимулирование их самостоятельности в решении возникающих проблем.

Ключевые слова: эмоции, чувства, психическое благополучие, аффективные состояния, психогимнастика.

Georgieva N. Social-psychological adaptation and changes in emotional- perceptible development of junior schoolboys with a paropsis.

A paropsis influences on the emotional state of child. Social-pedagogical accompaniment is assumed by the not decision of problem for children, but stimulation of their independence in the decision of nascent problems.

Keywords: emotions, senses, psychical prosperity, affect states, psychogimnastika.

УДК 376 (075.320)

Гіренко Н. А.

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНОЇ СФЕРИ УЧНІВ З ВАДАМИ РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Необхідною умовою для своєчасної корекційної роботи на шляху формування у дітей з особливостями психофізичного розвитку позитивного відношення до праці є вивчення специфічних особливостей розвитку сенсомоторної сфери учнів допоміжної школи.

Узгоджена діяльність аналізаторів в процесі праці допомагає дітям встановлювати контакт з навколишнім світом, і перш за все, із світом речей. Заняття трудом допомагає подолати моторні дефекти, що